

ks. Józef Wroceński SCJ
Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa

DUSZPASTERSTWO PARAFIALNE W SŁUŻBIE POKOJU

Wstęp

Eklezjologia II Soboru Watykańskiego, ukazana w aspekcie prawnym w kodeksie prawa kanonicznego Jana Pawła II, skłania do nowego spojrzenia na wiele zagadnień życia parafialnego. Parafia to bowiem miejsce dynamicznego życia kościelnego. W niej gromadzi się wspólnota wiernych, będąca częścią Kościoła partykularnego, w celu słuchania słowa Bożego, sprawowania Najświętszej Eucharystii, przyjmowania sakramentów, oddawania czci Bogu. Z tej racji parafii została przyznana odpowiedzialna rola w ogólnym dziele ciągłej odnowy życia Kościoła i przemiany ludzkich serc, zwłaszcza w kontekście zmian zachodzących w mentalności współczesnego człowieka. Zmiany te powodują powstawanie struktur społecznych, gospodarczych i politycznych nie zawsze będących w służbie pokoju i dla dobra człowieka oraz jego życia. Mówi się dzisiaj głośno o tzw. cywilizacji śmierci, nasilają się działania terrorystyczne, wzrasta się obawa zagrożenia atomowego, pogłębiają się nierówności społeczne. Wnikliwą analizę przemian zachodzących w świecie współczesnym dał papież Jan XXIII. Główne kierunki przemian to zróżnicowanie ustrojów politycznych i gospodarczych, ekspansja ideologii i światopoglądu materialistycznego, in-

dustrializacja i urbanizacja, gwałtowne i ciągłe zmiany demograficzne, przeobrażenia kulturowe, naukowe i psychospołeczne¹. Stąd rodzi się konieczność przepojenia współczesnej kultury i cywilizacji prawdziwymi założeniami i zasadami chrześcijańskimi. Nie wystarcza to jednak, aby warunki życia codziennego układały się w sposób bardziej ludzki. Muszą one być kształtowane na podstawie prawdy, kierowane sprawiedliwością, muszą czerpać swą moc ze wzajemnej miłości ludzi do siebie i rozwijać się w atmosferze wolności. Aby urzeczywistnić skuteczność tych zasad, ludzie muszą dostosować swe postępowanie do przykazań moralnych i postępować zgodnie z nimi, zarówno przy korzystaniu z należnych im praw, jak i przy wypełnianiu swych obowiązków². Pokój na ziemi bowiem nie może być budowany i utrwalany inaczej jak tylko przez wierne zachowywanie porządku ustanowionego przez Boga³. Powstaje więc pytanie, czy i w jakim stopniu do budowania pokoju między ludźmi przyczynia się życie parafialne, zwłaszcza duszpasterstwo parafialne. O dynamiczności życia parafialnego, a tym samym duszpasterstwa decyduje przede wszystkim proboszcz. Przewodzi on parafii jako jej własny pasterz pozostający pod zwierzchnictwem biskupa diecezjalnego. Został on powołany do szczególnego uczestniczenia w misji Chrystusa i w powierzonych mu wspólnocie wiernych spełniania zadania nauczania, uświęcania i kierowania⁴.

¹ JAN XXIII, Encyklika o pokoju między wszystkimi narodami opartym na prawdzie, sprawiedliwości, miłości i wolności *Pacem in terris*, w: M. RADWAN, L. DYCZEWSKI, A. STANOWSKI (red.), *Dokumenty nauki społecznej Kościoła*, Rzym–Lublin 1987, s. 271-303 (dalej: PT). TENŻE, Encyklika o współczesnych przemianach społecznych w świetle zasad nauki chrześcijańskiej *Mater et magistra*, tamże, s. 221-268.

² Por. PT, 147-150. Papież w cytowanym dokumencie sformułował szereg innych wskazań duszpasterskich mających na celu doprowadzanie ludzi do pokoju (por. nr 146-172).

³ Por. tamże, 1.

⁴ Por. Dekret *Christus Dominus*, 30; Codex Iuris Canonici. Kodeks Prawa Kanonicznego. Przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu, Poznań 1984, kan. 519 (dalej: KPK/1983).

Pojęcie parafii

Mówiąc o duszpasterstwie parafialnym, nie sposób nie wspomnieć chociażby ogólnie o samym pojęciu parafii. Parafię można definiować pod względem prawnym, socjologicznym czy też teologicznym. Prawo kościelne określa parafię jako wspólnotę wiernych, będącą częścią diecezji, posiadającą własny kościół wraz z własnym kapłanem, któremu biskup powierzył kierownictwo i duszpasterstwo⁵. Sformułowanie to podkreśla związek parafii z diecezją, której jest częścią, a także wskazuje na jej terytorialny charakter, co oznacza, że zwykle jest określana poprzez wytyczenie granic terytorialnych (parafia terytorialna). Parafia może też jednak skupiać określonych wiernych bez względu na terytorium (parafia personalna). Przytoczona definicja wymienia także społeczne elementy parafii: wspólnota wiernych, świątynia, kapłan-duszpasterz, ale ujmuje je od strony administracji kościelnej i duszpasterstwa. Natomiast socjologiczne ujęcie parafii wykazuje w niej elementy społeczno-religijne, takie jak strukturę społeczną jej ludności, strukturę gospodarczą, organizacyjną, czynniki wpływające na przemianę tych struktur, rolę proboszcza, pracowników kościelnych, grup wiernych, wreszcie działalność i funkcjonowanie parafii. Wymienione czynniki przyczynią się do lepszego poznania parafii. Nie można też pominąć teologicznego ujęcia parafii, zgodnie z którym, chociaż nie jest ona pochodzenia Bożego, jak Kościół, urząd biskupa Rzymu, czy urząd biskupi, to jednak jest częścią Kościoła, w którym dociera do ludzi zbawcze dzieło Chrystusa i który jest przedmiotem wiary. W związku z tym parafię można określić jako część Kościoła partykularnego, w której urzeczywistnia się Kościół powszechny, jako wspólnotę wiary, kultu i miłości⁶. Kościół zaś nie działa jako zbiór poszczególnych, niezależnych od siebie jednostek, ale jest wspólnotą, nadprzyrodzoną społecznością, a jego zbawcza i uświęcająca działalność dokonuje się właśnie w parafii. Parafia jest więc częścią Kościoła, będącego w swojej najgłębszej istocie rzeczywistością porządku

⁵ Por. KPK/1983, kan. 515 § 1 w kontekście kan. 374 § 1.

⁶ Por. Konstytucja *Lumen gentium*, 23; Dekret *Christus Dominus*, 11.

nadprzyrodzonego. Stąd w parafii, jako częście Kościoła, obecny jest Chrystus i Jego dzieło zbawcze. Ta obecność przejawia się w głoszeniu słowa Bożego, w szafarstwie sakramentów, zwłaszcza w Eucharystii, w kapłaństwie, modlitwie wspólnoty parafialnej, w działaniu uświęcającym Ducha Świętego. Parafia zatem ma środki prowadzące wiernych do łączności z Chrystusem i Jego zbawieniem, a tym samym jest zdolna doprowadzać wiernych do pokoju i jedności między sobą w perspektywie życia ziemskiego. Przede wszystkim Eucharystia jest najbardziej skutecznym urzeczywistnieniem się Kościoła, bo w jej sprawowaniu Chrystus staje się obecny, ale też urzeczywistnia się wówczas wzajemna łączność wierzących ze sobą. Wychodząc od eucharystycznej wspólnoty ołtarza jako najbardziej istotnego elementu parafii, można stwierdzić, że dalsze jej funkcje są koniecznym następstwem tej wspólnoty. Do funkcji tych należeć będzie, jak tu już wspomniano, głoszenie słowa Bożego jako czynność wewnętrznie związana ze sprawowaniem Eucharystii, wychowywanie młodych pokoleń, chrześcijańska posługa miłości w jej różnorodnych formach jako promieniowanie Eucharystii w życiu. Można zatem powiedzieć, że parafia jako lokalnie zorganizowana wspólnota ołtarza włącza te wszystkie zadania w duszpasterską całość. Przez kult, słowo Boże i sakramenty, zwłaszcza przez Eucharystię ma wzrastać w sercach wiernych miłość Boga i ludzi. Ma się ona przejawiać w coraz doskonalszym oddaniu człowieka Bogu i posłuszeństwie Jego woli, miłość bliźniego zaś – we wzajemnym zjednoczeniu, życzliwości i czynach miłości braterskiej. W dzisiejszych warunkach, gdy miejsca zamieszkania, pracy, kształcenia się, wypoczynku itp. bardzo często nie są ze sobą tożsame, parafia zachowuje dla człowieka swoje ludzkie też znaczenie i tworzy naturalne środowisko gromadzenia się wiernych na wspólnotę kultu⁷ i wspólnotę serc.

⁷ Por. E. WARCHOŁ, *Parafia jako podstawowa wspólnota w duszpasterskiej działalności Kościoła*, Sandomierz 1999, s. 82.

Pojęcie duszpasterstwa

Przechodząc z kolei do próby określenia duszpasterstwa, należy zauważyć, że jest ono zorganizowaną działalnością zbawczą Kościoła, polegającą na służbie wobec człowieka przez głoszenie słowa Bożego, sprawowanie Eucharystii i pozostałych sakramentów, na interpersonalnych kontaktach religijnych, a także na chrześcijańskim świadectwie życia. Jako że jest to działalność zorganizowana, musi być ona regulowana przepisami prawa. Podstawą teologiczną duszpasterstwa jest odwieczny zamysł Boga nawiązania osobowego kontaktu ze wszystkimi ludźmi, czyli powszechna wola zbawcza. Najpełniej swój zamiar Bóg zrealizował w określonym momencie dziejów w Osobie Jezusa Chrystusa, w którym dokonało się najściślejsze zjednoczenie bóstwa z człowieczeństwem. Chrystus, dzieląc z ludźmi swój los i przewyciężając grzech, został wywyższony w zmartwychwstaniu, dzięki czemu pojednał cały świat z Bogiem. Odtąd spotkanie z Chrystusem warunkujące zbawienie dokonuje się w Kościele i przez Kościół, który Chrystus uczynił znakiem swego uwielbionego człowieczeństwa i ustanowił jako konkretną społeczność ludzi zjednoczonych wiarą – Lud Boży. Istota duszpasterstwa polega więc na czynnym pośrednictwie w zbawianiu człowieka, poprzez umożliwienie mu osobowego spotkania z Bogiem i pomaganie mu w nim. A ponieważ zbawienie realizuje się w określonej sytuacji, duszpasterstwo ma charakter misyjny i zmierza do zwrócenia ludzkości i całego świata Bogu. Dzięki duszpasterstwu dokonuje się wymiana wartości, jakimi dysponuje Kościół i świat, głównie w dziedzinach małżeństwa i rodziny, kultury, życia społecznego, pokoju i sprawiedliwości⁸. Podmiot duszpasterstwa obok osób (hierarchii i świeckich) stanowią instytucje. Pomijając całą hierarchiczną strukturę tych instytucji, przejdźmy do parafii, która jest podstawową wspólnotą Kościoła lokalnego. Parafia, pozostając w jedności z diecezją, o czym już była mowa, a poprzez nią z całym Kościołem powszechnym, scala mniejsze grupy i jednostki działające w duszpasterstwie w jej ramach,

⁸ Por. R. NIPARKO, *Duszpasterstwo*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 4, Lublin 1989, kol. 390-397.

dzięki czemu uobecnia Kościół we wszystkich jego istotnych elementach, objawiając się przede wszystkim w zgromadzeniu eucharystycznym i wspólnym wysiłku wiernych z wyznawcami innych religii i z niewierzącymi w trosce o dobro i pokój ludzkiej społeczności.

Należy też dodać, że ze względu na zróżnicowanie członków Ludu Bożego istnieją różne rodzaje duszpasterstwa. Nadmienię tylko, że można je posegregować zależnie od przyjętego kryterium, np. ze względu na wiek można wyróżnić duszpasterstwo dzieci, młodzieży, dorosłych; ze względu na zróżnicowanie zawodowe – duszpasterstwo akademickie, nauczycieli, robotników, rolników, wojskowych itp.

Duszpasterstwo w swych różnych rodzajach i funkcjach przyjmuje odpowiednie formy, które wzajemnie się przenikają oraz dopełniają, dlatego nie można ich traktować jako niezależnych od siebie. Naczelne miejsce wśród form duszpasterstwa zajmuje przepowiadanie. Przybiera ono postać ewangelizacji, homilii, katechezy.

Nauczanie jako podstawowa funkcja duszpasterstwa parafialnego w służbie pokoju

Misja zbawcza Kościoła jest nierozłącznie związana z posługą nauczania, rozumianą bardzo szeroko, jako dokonywany na różne sposoby przekaz wiary. Kościół nakaz nauczania otrzymał od samego Chrystusa. Potwierdzenie tego znajduje się na kartach Ewangelii⁹. Słowo Boże zostało przekazane Kościołowi, biorącemu udział w nauczycielskiej funkcji Chrystusa. Apostołowie pod przewodnictwem św. Piotra, podejmując misję głoszenia Dobrej Nowiny, wyszli poza granice Palestyny, by wypełnić Jego wolę¹⁰. Ich następcy pod przewodnictwem

⁹ Por. Mk 3,14: „I ustanowił Dwunastu, aby Mu towarzyszyli, by mógł wysłać ich na głoszenie nauki”; Mt 28,18-20: „Dana mi jest wszelka władza w niebie i na ziemi. Idźcie więc i nauczajcie wszystkie narody, udzielając im chrztu... Uczcie je zachowywać wszystko, co wam przykazałem”.

¹⁰ Por. Rz 10,17: „... wiara rodzi się z tego, co się słyszy, tym zaś, co się słyszy, jest słowo Chrystusa”.

biskupa Rzymu pełnią tę misję, przy pomocy kapłanów i diakonów, do dziś, podejmując i umacniając na całym świecie dzieło rozpoczęte przez apostołów¹¹. Opierając się na przytoczonych przesłankach, prawodawca kościelny zauważa, że Lud Boży również dziś jednoczy się przez słowo Boże, którego wierni mają prawo oczekiwać, a nawet domagać się od kapłanów. Dlatego też święci szafarze powinni bardzo cenić posługę przepowiadania, ponieważ ich podstawowym obowiązkiem jest głoszenie wszystkim Ewangelii Bożej¹². Stąd też głoszenie to należy do zadań własnych prezbiterów, którzy są współpracownikami biskupów. Obowiązek ten spoczywa szczególnie na proboszczach oraz innych duszpasterzach w stosunku do powierzonego im ludu. We wspólnocie z biskupem i jego prezbiterium w tej posłudze powinni uczestniczyć także diakoni¹³. Do pomocy w głoszeniu i posłudze słowa Bożego mogą też być dobierani członkowie instytutów życia konsekrowanego i wierni świeccy¹⁴.

Głoszenie słowa Bożego we wspólnocie Ludu Bożego odbywa się przy różnych okazjach i na różne sposoby. W nim bowiem jest zawarta wola Boża jako najwyższa norma moralności, jak również podstawowe prawdy dotyczące Boga, człowieka i świata. Prawodawca kościelny wymienia sposoby i formy nauczania, poprzez które winno być głoszone słowo Boże¹⁵. Wśród różnych form przepowiadania szczególnie miejsce zajmuje homilia, która jest ze wszech miar zalecana w niedzielę i święta podczas celebracji eucharystycznych. Stanowi ona integralną część li-

¹¹ Por. T. PAWLUK, *Kapłańska postęga nauczania i uświęcania*, w: J. SYRYJCZYK (red.), *Duszpasterstwo w świetle nowego Kodeksu Prawa Kanonicznego*, Warszawa 1985, s. 10.

¹² Por. KPK/1983, kan. 762.

¹³ Por. tamże, kan. 757. Więcej na ten temat por. J. DUDZIAK, *Kanoniczna rola proboszcza. Realizacja podstawowych zadań kościelnych: nauczania, uświęcania, rządzenia*, Tarnów 2001, s. 29-32; S. KOSOWSKI, *Kapłani współpracownicy biskupa w świetle soborowych uchwał*, „Prawo Kanoniczne” 14 (1971) nr 1-2, s. 75-86. Urząd diakona należy tu rozumieć zarówno jako pierwszy stopień święceń w drodze do prezbiteratu, jak i przywróconą praktykę diakonatu stałego. W tym względzie por. PAULUS VI, *Motu proprio Sacrum diaconatus ordinem*, AAS 59(1967)697-704.

¹⁴ Por. KPK/1983, kan. 759.

¹⁵ Por. tamże, kan. 528 § 1.

turgii i nie mogą jej głosić osoby świeckie¹⁶. Właśnie homilia, do której istoty należy wyjaśnianie – na podstawie tekstów świętych w ciągu roku liturgicznego – prawd wiary i norm życia chrześcijańskiego¹⁷, zajmuje szczególne miejsce wśród różnych form przepowiadania¹⁸. Stąd też we wszystkich mszach niedzielnych i świątecznych, sprawowanych z udziałem wiernych, homilia jest obowiązkowa i nie należy jej opuszczać bez poważnej przyczyny¹⁹. Prawodawca usilnie zachęca do głoszenia homilii również podczas mszy świętych sprawowanych z udziałem wystarczającej liczby wiernych w dni powszednie, szczególnie w okresie Adwentu, Wielkiego Postu i okresu wielkanocnego, lub też z okazji jakiegoś święta czy nabożeństwa żałobnego. Także inne obrzędy liturgiczne i paraliturgiczne, które są przejawami kultu Bożego i łączą się z kolejnymi etapami i wydarzeniami w życiu człowieka powinny być rozjaśniane przez słowo Boże w postaci homilii. Szczególną formą przepowiadania słowa Bożego są rekolekcje i misje parafialne. Mają one na celu ożywienie wiary, pogłębienie procesu przemiany wewnętrznej, zespolenie wiernych wokół słowa Bożego, Eucharystii.

Jeśli zaś chodzi o przedmiot, czyli treść przepowiadania, to przede wszystkim należy przepowiadać te prawdy, w które należy wierzyć, i to, co trzeba czynić dla chwały Bożej i zbawienia ludzi²⁰, czyli to wszyst-

¹⁶ Por. tamże, kan. 767 § 1; PAPIESKA KOMISJA DS. INTERPRETACJI TEKSTÓW PRAWNYCH, Odpowiedź na wątpliwość odnośnie do kan. 767 § 1: AAS 79(1987)1249. W związku z zarezerwowaniem homilii kapłanowi i diakonowi należy dopowiedzieć, że wiernych świeckich wolno dopuszczać do przepowiadania w Kościele, jeśli w określonych okolicznościach domaga się tego konieczność albo zaleca pożytek, zgodnie jednak z przepisami wydanymi w tej kwestii przez Konferencję Biskupów. Przepowiadanie podejmowane przez wiernych świeckich nie może jednak zastąpić homilii.

¹⁷ Por. Konstytucja *Sacrosanctum Concilium*, 52.

¹⁸ Wiele dokumentów Stolicy Apostolskiej wyraźnie eksponuje homilię. Por. m.in. SACRA CONGREGATIO RITUUM, *Instructio Inter Oecumenici*, 53 i 54, AAS 56(1964) 890; SACRA CONGREGATIO PRO CULTU DIVINO, *Instructio Actio pastoralis*, 6, AAS 61 (1969)809; SACRA CONGREGATIO PRO CULTU DIVINO, *Instructio Liturgice instaurationis*, nr 2, AAS 62(1970)695-696; PAULUS VI, *Motu proprio Sacram Liturgiam*, III, AAS 56(1964)141; *Nowe Ogólne wprowadzenie do mszału rzymskiego*, Poznań 2004, nr 65 i 66.

¹⁹ Por. KPK/1983, kan. 767 § 2.

²⁰ Por. KPK/1983, kan. 768 § 1.

ko, co jest zawarte w słowie Bożym, pisany lub przekazany, a więc w jednym depozycie wiary powierzonym Kościołowi, i co równocześnie jako objawione przez Boga podaje do wierzenia Nauczycielski Urząd Kościoła, czy to w uroczystym orzeczeniu, czy też w zwyczajnym i powszechnym nauczaniu²¹. Ponadto treścią przepowiadania powinna być nauka, którą głosi papież lub Kolegium Biskupów w sprawach wiary i obyczajów, gdy sprawują autentyczne nauczanie, chociaż nie zamierzają przedstawić jej w sposób definitywny²².

Tak więc w nauczaniu, jakim jest przepowiadanie słowa Bożego, powinny się mieścić treści Ewangelii, które budzą i umacniają wiarę w Jezusa Chrystusa. Ponadto nie mogą być pomijane inne zagadnienia, którymi żyją wierni, domagające się naświetlenia i oceny zgodnie z nauką Kościoła. Toteż przedmiotem nauczania są szeroko rozumiane rzeczy doczesne w odniesieniu do porządku ustanowionego przez Boga. Chociaż w kwestiach porządku doczesnego przepowiadanie nie może dać wszystkim konkretnych rozwiązań, to jednak głoszenie Ewangelii ma przenikać ziemską działalność wiernych i być jasnym ukazaniem nauki Kościoła wspierającym człowieka w przezwyciężaniu trudności, które go dotyczą²³. Stąd też zadaniem szafarzy słowa Bożego winno być badanie znaków czasu i wyjaśnianie ich w świetle Ewangelii²⁴.

Ważnym elementem w posłudze nauczania jest katecheza, która za cel główny stawia sobie ożywienie wiary przez naukę i doświadczenie życia chrześcijańskiego²⁵. Jest ona starożytną formą przekazywania wiary w Kościele, znana już od czasów apostoelskich. Zadaniem katechezy było zawsze wprowadzenie człowieka, już ochrzczonego, w znajomość wszystkich podstawowych prawd wiary, przekazywanych

²¹ Por. tamże, kan. 750. Więcej na ten temat por. J.S.J. PRISCO, *Derecho parroquial. Guía canónica y pastoral*, Salamanca 2008, s. 103-108.

²² Por. KPK/1983, kan. 752.

²³ Por. J. SYRYJCZYK, *Przepowiadanie słowa Bożego i nauczanie katechetyczne według norm nowego prawa kościelnego*, w: *Duszpasterstwo w świetle nowego Kodeksu Prawa Kanonicznego*, Warszawa 1985, s. 132.

²⁴ Por. Konstytucja *Gaudium et spes*, 4.

²⁵ Por. KPK/1983, kan. 773; Dekret *Christus Dominus*, 14.

w sposób systematyczny i uporządkowany²⁶. Ponadto katecheza miała w sobie elementy formacyjne, co polegało na kształtowaniu postaw życiowych odpowiednich do poznawanej wiary oraz uczestnictwa w zbawczych i uświęcających tajemnicach. Postawy te weryfikowały się następnie w dawaniu świadectwa oraz apostołstwie²⁷. Choć metody i formy katechizacji ulegały w ciągu wieków różnym przemianom i modyfikacjom, to jednak Kościół nie utracił nigdy świadomości, że podstawowym składnikiem jego misji w świecie jest katechizacja.

Katecheza jest podstawowym elementem wtajemniczenia chrześcijańskiego oraz jest ściśle złączona z chrztem, sakramentem wiary²⁸. Stąd też powinna być prowadzona już na etapie wieku przedszkolnego dla wszystkich grup wiekowych, zgodnie z rozporządzeniami władz oświatowych. Treść i forma katechezy przedszkolnej powinna być dostosowana do stopnia rozwoju dziecka, z uwzględnieniem naturalnego środowiska, którym jest rodzina. Powinna ona kształtować wolę dziecka, a jej zadaniem jest wprowadzenie w świat podstawowych pojęć i przeżyć religijnych na podstawie doświadczeń osób starszych, przy skorzystaniu z bogatej symboliki, obecnej zwłaszcza w liturgii²⁹.

W Polsce na mocy rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej w publicznych szkołach podstawowych i ponadpodstawowych organizuje się w ramach planu zajęć naukę religii i etykę dla uczniów, których rodzice lub prawni opiekunowie wyrażają takie życzenie, a w szkołach

²⁶ Por. Katechizm Kościoła katolickiego, 4; J. SYRYJCZYK, *Nauczanie katechetyczne w świetle przepisów prawa kanonicznego*, „Prawo Kanoniczne” 30 (1987) nr 1-2, s. 186-197; W. GÓRALSKI, G. OSTROWSKI, *Organizacja katechizacji w świetle uchwał polskich synodów diecezjalnych po roku 1983*, „Prawo Kanoniczne” 44 (2001) nr 3-4, s. 96-124; B. CIEŚLAK, *Posługa nauczania w Kościele*, „Ateneum Kapłańskie” 76 (1984), s. 222-238.

²⁷ Por. JOANNES PAULUS II, *Adhortatio ap. Catechesi tradendae*, AAS 71(1979)1277-1340, zwłaszcza nr 18, 23, 25, 31.

²⁸ Por. KONGREGACJA DS. DUCHOWIEŃSTWA, *Dyrektorium ogólne o katechizacji*, Poznań 1997, nr 66.

²⁹ Por. I Synod Diecezji Ełckiej, st. 532; I Synod Diecezji Warszawsko-Praskiej, st. 225.

ponadpodstawowych dla uczniów, których rodzice lub sami uczniowie wyrażą takie życzenie³⁰. Katecheza wieku szkolnego powinna zmierzać do bardziej osobowego spotkania z Bogiem poprzez coraz pełniejsze wtajemniczenie w życie Kościoła. Jej celem ostatecznym jest doprowadzenie dzieci do głębokiej zażyłości z Chrystusem³¹ oraz ożywienie ich wiary i uczynienie jej świadomą i czynną. Koniecznym uzupełnieniem katechezy szkolnej powinna być praca formacyjna z dziećmi w ramach różnorodnych grup i zespołów duszpasterskich w parafii.

Celem katechezy młodzieży powinno więc być niesienie pomocy młodemu człowiekowi w odkrywaniu sensu życia, w postrzeganiu chrześcijańskich roblemów z chrześcijańskiego punktu widzenia, wreszcie w porządkowaniu hierarchii autentycznych wartości. Ponadto zadaniem katechezy tego okresu jest budzenie zaufania w moc i mądrość Boga, wiązanie ze wspólnotą Kościoła, w której młody człowiek doświadcza rzeczy nadprzyrodzonych i podbudowuje intelektualnie swoją wiarę, oraz pomaganie młodzieży w osobowym przeżyciu wiary i w dojrzwaniu do pełnienia chrześcijańskich zadań i obowiązków³².

W tej posłudze homiletycznej i katechetycznej wydatnie może pomóc zastosowanie środków społecznego przekazu, które we współczesnym świecie odgrywają ogromną rolę nie tylko w szybkim przekazie informacji, ale też w kształtowaniu postaw społecznych, politycznych i religijnych.

³⁰ Por. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 14 kwietnia 1992 roku w sprawie warunków i sposobu nauki religii w szkołach publicznych, § 1 ust. 1. Na mocy Konkordatu nauczanie religii stało się przedmiotem nauczania przedszkolnego. Stąd też Minister Edukacji Narodowej na mocy rozporządzenia z 30 czerwca 1999 roku zmienił tytuł wymienionego rozporządzenia, który obecnie brzmi: „... w sprawie warunków i sposobu organizowania nauki religii w publicznych przedszkolach i szkołach” (Dz. U. 1999, Nr 67, poz. 753).

³¹ Por. KONGREGACJA DS. DUCHOWIEŃSTWA, *Dyrektorium ogólne o katechizacji*, dz. cyt., nr 80-87; CONGREGAZIONE DELLA EDUCATIONE CATHOLICA, *Lettera circolare ai presidenti delle conferenze episcopali sull'insegnamento della religione nella scuola*, n. 17-18, „Communicationes” 51 (2009) 2, s. 317-325.

³² Por. II Synod Diecezji Lubelskiej, st. 120-121; II Synod Diecezji Włocławskiej, st. 73.

Posługa uświęcania drogą do prawdziwego pokoju

Kościół zadanie uświęcania wypełnia w szczególny sposób przez świętą liturgię, która jest sprawowaniem kapłańskiego urzędu Chrystusa. W liturgii bowiem Chrystus poprzez widzialne znaki ukazuje się i udziela w sposób każdemu właściwy.

Nauczanie powinno prowadzić wiernych do żywej wiary i do przyjmowania sakramentów świętych, czyli jest podstawą funkcji uświęcania³³. II Sobór Watykański zaleca, aby w dokonywaniu dzieła uświęcania szczególnie proboszczowie zatroszczyli się o to, by celebrowanie ofiary eucharystycznej była ośrodkiem i szczytem całego życia wspólnoty chrześcijańskiej³⁴, źródłem całego życia chrześcijańskiego³⁵. Prawodawca kościelny podkreśla, że posługę uświęcania w parafii proboszcz wypełnia w szczególny sposób przez sprawowanie świętej liturgii³⁶, która jest przedłużeniem kapłańskiego urzędu Chrystusa. Ponieważ szczytowym punktem w sprawowaniu liturgii jest msza święta, proboszcz powinien z niej uczynić główny środek uświęcania. Eucharystia powinna stanowić centrum parafialnego zgromadzenia wiernych³⁷. W czasie sprawowania Najświętszej Ofiary proboszcz działa w zastępstwie Chrystusa. Zbiera wówczas modlitwy i ofiary wiernych i łączy je z Ofiarą Chrystusa. W ten sposób uobecnia w parafii Chrystusa i dokonuje dzieła zbawienia oraz oddaje chwałę Bogu. W czasie mszy świętej przez zgromadzenie liturgiczne parafii proboszcz uobecnia część Kościoła partykularnego, a przez to włącza się ze swoją parafią w Ciało Mistyczne Jezusa Chrystusa. Nadto posługiwanie eucharystyczne pogłębia więzy wspólnoty parafialnej³⁸, prowadzące do pokoju.

³³ Por. J. GRĘŻLIKOWSKI, *Proboszcz pasterzem wspólnoty parafialnej*, w: KOMISJA EPISKOPATU POLSKI DUSZPASTERSTWA OGÓLNEGO, *Program duszpasterski na rok 1994/95, Ewangelizacja w tajemnicy i misji Kościoła*, Katowice 1994, s. 475.

³⁴ Por. Dekret *Christus Dominus*, 30: „Ponadto niech dołożą starań, aby wierni karmili się duchowym pokarmem przez pobożne i częste przyjmowanie sakramentów oraz przez świadome i czynne uczestnictwo w liturgii”.

³⁵ Por. Konstytucja *Lumen gentium*, 11.

³⁶ Por. KPK/1983, kan. 528 § 2.

³⁷ Por. tamże.

³⁸ Por. J. GRĘŻLIKOWSKI, *Proboszcz pasterzem...*, dz. cyt., s. 476.

Proboszcz jako duszpasterz powinien usilnie zabiegać o wychowanie wiernych do uczestnictwa w ofierze mszy świętej, aby nie uczestniczyli w niej jak obcy lub milczący widzowie³⁹, oraz do przyjmowania sakramentów świętych, aby były one jak najowocniejsze dla uczestniczących i przyjmujących, zwłaszcza aby wierni często przystępowali do Eucharystii i pokuty⁴⁰. Świadome i czynne uczestnictwo wiernych we mszy świętej i sakramentach jest dla nich swoistą formą uświęcania. Cała posługa pasterska proboszcza ma zmierzać do tego, aby przez sprawowanie ofiary eucharystycznej oraz sakramentów świętych umacniać wiarę, nadzieję i miłość w sercach wiernych, a także aby wspólnota parafialna dawała żywe świadectwo miłości na co dzień. Dlatego też zadaniem proboszcza jest m.in. wiązanie codziennego życia chrześcijańskiego z uczestnictwem w Eucharystii. Wiązanie to ma sprawiać, aby wierni uświęcali się i pogłębiali swoje życie chrześcijańskie. W Eucharystii uobecnia się bowiem tajemnica śmierci i zmartwychwstania Chrystusa. W niej On sam staje się pokarmem dusz ludzkich, w niej jest prawdziwie i rzeczywiście obecny pod postaciami chleba i wina. Poprzez Eucharystię Bóg najdoskonalej uświęca świat w Chrystusie, a jednocześnie ludzie oddają w niej najpełniejszy kult Bogu przez Chrystusa. Buduje ona Kościół, przynosząc najgłębszą jedność wiernych z Chrystusem i pomiędzy sobą⁴¹, co prowadzi do pokoju. Chrystus jest bowiem naszym pokojem⁴².

Z posługą uświęcania jest także ściśle związana troska o to, aby wierni wzmacniali się duchowo przez pobożne przyjmowanie innych sakramentów, zwłaszcza sakramentu pokuty, w którym Bóg pełen miłosierdzia odpuszcza grzechy i pozwala owocnie uczestniczyć w życiu Kościoła. Prawodawca do podstawowych obowiązków proboszcza zalicza troskę, aby oddani jego pieczy wierni często przystępowali do sa-

³⁹ Por. Konstytucja *Sacrosanctum Concilium*, 48.

⁴⁰ Por. KPK/1983, kan. 528 § 2.

⁴¹ Por. Synod Archidiecezji Przemyskiej, st. 334; II Synod Częstochowski, st. 2.3.16; I Synod Diecezji Łomżyńskiej, st. 250; I Synod Diecezji Kaliskiej 2007-2009, st. 440; I Synod Archidiecezji Białostockiej, st. 467.

⁴² Por. Ef 2,14.17.

kramentu pokuty⁴³. Z obowiązku tego wywiązuje się on poprzez szafarstwo tego sakramentu albo poprzez organizowanie warunków dla owocnego przeżywania pokuty i pojednania. Na mocy swego urzędu proboszcz oraz jego współpracownicy są zobowiązani do słuchania spowiedzi w określonych godzinach, zarówno w dni powszednie, jak w niedzielę i święta. Powinno to być stałą praktyką, o której wierni są informowani poprzez ogłoszenia zamieszczone na tablicy⁴⁴. Proboszcz jest pierwszym spowiednikiem we wspólnocie parafialnej, chociaż obowiązujący kodeks nie zawiera stwierdzenia mówiącego, że posługa ta ma u swoich podstaw zasadę sprawiedliwości⁴⁵. Obowiązkiem proboszcza jest nie tylko osobista posługa w konfesjonale, ale i zapewnienie wystarczającej liczby spowiedników zarówno w codziennej posłudze, jak i w dniach, kiedy chętnych do korzystania z tego sakramentu jest więcej. W większych miastach, w poszczególnych kościołach powinny być dyżury pełnione w celu słuchania spowiedzi w ciągu dnia, w godzinach uzgodnionych i odpowiednio zsynchronizowanych przez miejscowych proboszczów. Zwłaszcza w sanktuariach, w kościołach wieczystej adoracji, w parafiach centralnych, w dniach większego napływu wiernych należy pełnić kilkugodzinne dyżury w konfesjonalach⁴⁶.

Ważną płaszczyzną posługi uświęcania jest troska o małżeństwa i rodziny. Zawarcie małżeństwa, pojętego jako przymierze na całe życie między mężczyzną i kobietą, domaga się świadka ze strony Kościoła, który stwierdza zaistnienie sakramentu⁴⁷. Kościół ponosi za małżeństwo szczególną odpowiedzialność. W praktyce realizuje się to w podwójny sposób: przygotowuje i dopuszcza wiernych do małżeństwa, określa sposób jego zawarcia oraz celebracji liturgicznej⁴⁸.

⁴³ Por. KPK/1983, kan. 528 § 2.

⁴⁴ Por. Synod Archidiecezji Przemyskiej, st. 361 § 1.

⁴⁵ Por. M. PASTUSZKO, *Obowiązki szafarza sakramentu pokuty i pojednania (kanon 983-986)*, „Prawo Kanoniczne” 39 (1996) nr 1-2, s. 54.

⁴⁶ Por. II Polski Synod Plenarny, st. 51, s. 246; IV Synod Diecezji Tarnowskiej, st. 175 § 1 i 176-177; I Synod Diecezji Ełckiej, st. 745; I Synod Diecezji Warszawsko-Praskiej, st. 331.

⁴⁷ Por. tamże, kan. 1055 § 1.

⁴⁸ Por. J. GRZEŚKOWIAK, *Szafarz sakramentu małżeństwa*, „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne” 31 (1984) z. 6, s. 69.

Oprócz sakramentów Kościół jeszcze na inne sposoby uświęca wiernych, z zachowaniem przepisów prawa powszechnego czy też partykularnego. Wśród nich prawodawca wymienia sakramentalia, liturgie godzin, pogrzeb, kult Matki Bożej i świętych oraz ślub i przysięgę. Czynności te dokonują się zazwyczaj pod przewodnictwem proboszcza.

Posługa pasterzowania we wspólnocie parafialnej

Termin „pasterzowanie”, którym posługuje się obecnie prawodawca kodeksowy w stosunku do proboszcza, to odpowiednik dawniej używanego pojęcia „rządzenie”. Oczywiście nie chodzi tu tylko o zmianę terminologii, ale przede wszystkim o wyrażenie nowego sposobu kierowania parafią. Albowiem określenie sposobu kierowania parafią nowym terminem „pasterzowanie” jest nawiązaniem do postawy Dobrego Pasterza, który jest najdoskonalszym wzorem dla wszystkich pasterzy⁴⁹. Posługę pasterzowania proboszcz powinien traktować nie jako przewodzenie, ale jako służbę braciom, poprzez którą ma ich jednoczyć, a przez to prowadzić do Ojca⁵⁰. W pełnieniu tej posługi proboszcz powinien naśladować Jezusa Chrystusa Dobrego Pasterza. Ma tę funkcję spełniać z pobudek miłości nadprzyrodzonej w stosunku do wszystkich w parafii. Dlatego też w trosce o najlepsze i najbardziej owocne jej wypełnianie powinien starać się poznać swoją owczarnię. Prawodawca kościelny wprost nakłada na proboszcza obowiązek poznania parafian, warunkując tym dobre spełnianie powierzonej posługi⁵¹. Nie może więc proboszcz dobrze wypełniać funkcji pasterza, nie znając swoich parafian, nie znając środowiska, w którym oni żyją, nie znając ich duchowych i materialnych potrzeb, ich poglądów, tradycji i przyzwyczajzeń. Nie wystarczy zatem, aby ograniczył swoją posługę do sprawowania kultu na użytek praktykujących wiernych, zapominając o tym, że jest posłany do wszystkich, także obojętnych i niewierzących. Pozna-

⁴⁹ Por. E. SZTAFFROWSKI, *Podręcznik prawa kanonicznego*, Warszawa 1985, s. 205.

⁵⁰ Por. T. PAWLUK, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II*, t. II, Olsztyn 1986, s. 269.

⁵¹ Por. KPK/1983, kan. 529 § 1.

nie to obejmuje zarówno jednostki, jak i całą wspólnotę pod względem społecznym, w wymiarze duchowych wartości, ale także wewnętrznych zagrożeń. Nie chodzi tu więc o prostą znajomość adresu zamieszkania czy nawet rozeznanie w danych statystycznych miejscowości, ale o poznanie istotnych problemów parafian, zwłaszcza tych duchowych⁵². Dopiero prawidłowa znajomość parafii pod względem stanu duchowego, potrzeb i zagrożeń uczyni proboszcza zdającym do realizowania funkcji pasterskich. Do tych funkcji należy najpierw troska o rozwój życia religijnego. Dokonuje się to poprzez wypracowywanie adekwatnych programów duszpasterskich we współpracy z parafialną radą duszpasterską. Proboszcz powinien troszczyć się o błądzących, czy też zagubionych w wierze i współpracować z tymi, którzy szukają Boga na innych drogach. Do pasterskich zadań proboszcza należy niewątpliwie troska o potrzebujących w parafii zorganizowana z całą wspólnotą parafialną. Działalności charytatywnej służą przede wszystkim parafialne zespoły charytatywne⁵³.

Działania ekumeniczne w parafii

Posługa nauczania zmierza przede wszystkim do wprowadzania jak najpełniejszej jedności w wierze wśród parafian. Pośród nich mogą się znaleźć także osoby innego wyznania, co może powodować zachwianie pełnej jedności we wspólnocie parafialnej⁵⁴. Podstawą wszelkiej działal-

⁵² Por. J. GRĘZLIKOWSKI, *Proboszcz pasterzem...*, dz. cyt., s. 478.

⁵³ Por. Dekret *Apostolicam actuositatem*, nr 8; Instrukcja Konferencji Episkopatu Polski o pracy charytatywnej w parafiach z dnia 19 listopada 1986 roku, Warszawa 1986 (mps).

⁵⁴ Obowiązek troski o odnawianie tej jedności nakłada na pasterzy i wiernych II Sobór Watykański. Por. w tej kwestii: Dekret soborowy *Unitatis redintegratio*, 5: „Odnowienie jedności powinno być przedmiotem troski całego Kościoła, zarówno wiernych, jak i pasterzy, każdego wedle jego własnych sił, tak w codziennym życiu chrześcijańskim, jak w badaniach teologicznych i historycznych. To staranie ujawnia istniejącą już w pewnej mierze braterską łączność między wszystkimi chrześcijanami...”. Więcej na ten temat por. A. Joos, *Il movimento ecumenico e il nuovo Codice di Diritto Canonico 1883*, „Apollinaris” 57 (1984), s. 61-88.

ności na rzecz zjednoczenia jest jednak najpierw ekumenizm duchowy, czyli nawrócenie i wierne realizowanie Ewangelii. Stąd też do zadań powierzonych proboszczowi jako pasterzowi wspólnoty parafialnej należy także troska o wiernych innego wyznania, w tym o małżonków żyjących w związkach mieszanych. Proboszcz, aby mógł należycie pełnić urząd pasterza i nauczyciela, powinien poznać nie tylko wiernych powierzonych jego pieczy, ale i wszystkich zamieszkujących terytorium parafii. Ma on wiele sposobności do poznania swoich parafian, np. w kościele, kancelarii parafialnej, w sali katechetycznej, jednakże prawodawca za najlepszy sposób poznania wiernych uznaje wizytowanie rodzin⁵⁵. Znajomość parafian nie może być tylko czysto teoretyczna, lecz powinna mobilizować do odpowiednich działań duszpasterskich. Stąd też proboszcz winien składać taką wizytę także w domach parafian należących do innego wyznania, jest to bowiem często jedyna okazja do spotkania się z nimi. Celem wizyty nie powinno być nawracanie, ale rozmowa parafian i duszpasterza parafii, na której terenie mieszkają, o ich problemach, radościach i troskach. Może się ona stać sposobnością do pełniejszego rozeznania ich sytuacji duchowej i materialnej. W przypadku uznania konieczności udzielenia pomocy proboszcz powinien objąć akcją charytatywną również braci odłączonych.

Ponadto proboszcz jako pasterz zatroskany o wszystkich wiernych powinien też wychowywać parafian do postaw ekumenicznych poprzez katechizację dzieci i młodzieży, wyjaśniać konfliktowe sprawy i doprowadzać do jedności. Troszczy się on więc o ekumeniczną formację wiernych, ukazując ich apostołską misję. Angażując ich w ekumeniczną działalność, chroni jednocześnie przed niebezpieczeństwem obojętności religijnej⁵⁶. Powinien również przekonywać wiernych o należnym każdemu człowiekowi szacunku, godności oraz o wolności przekonań i wierzeń. Powinien też łagodzić zatwardziałość serc, wyjaśniać przykre doświadczenia z historycznej przeszłości czy zaznane krzywdy, a także przedstawiać pozytywne cechy braci odłączonych,

⁵⁵ Por. Dekret *Christus Dominus*, 30.

⁵⁶ Por. J. DYDUCH, *Obowiązki i prawa wiernych świeckich w prawodawstwie posoborowym*, Kraków 1985, s. 77-79.

popierać wspólnotę życia dorosłych i dzieci, unikając antagonizmów, zachęcać do współuczestnictwa w niektórych obrzędach, np. pogrzebie czy ślubie⁵⁷.

Wskazanim i pożytecznym dla podtrzymania jedności w parafii jest osobisty kontakt z duchownymi niekatolickimi, składanie wizyty, zapraszanie na uroczystości parafialne, współudział w pielgrzymkach czy wycieczkach organizowanych dla całej wspólnoty parafialnej. Takie kontakty stwarzają okazję do rozmowy, omawiania lokalnych problemów, służą też pokonywaniu istniejącej niekiedy wzajemnej nieufności⁵⁸. Jedności braterskiej w parafii pomiędzy katolikami, którym proboszcz pasterzuje, a braćmi odłączonymi służą wspólne modlitwy ekumeniczne, np. w ramach Tygodnia Modlitw o Zjednoczenie Chrześcijan.

Roztropne prowadzenie przez proboszcza ekumenicznej działalności w parafii powinno się stawać równoczesnym przekazywaniem w różnej formie własnych wartości, wzajemnym ubogacaniem się i współdziałaniem dla dobra całej wspólnoty. Poprawna, przepełniona miłością, prawdą i gorliwością pasterską działalność ekumeniczna proboszcza może się niekiedy stać dla braci odłączonych przyczyną podjęcia aktu woli powrotu do jedności z Kościołem⁵⁹.

Do zakresu działalności ekumenicznej w parafii należy także troska duszpasterska nad małżonkami żyjącymi w małżeństwach mieszanych, ukierunkowana ku dobru wiary, małżeństwa i rodziny⁶⁰. Duszpasterze, przede wszystkim niewątpliwie proboszczowie, zostali zobowiązani do opieki duchowej nad małżonkiem katolickim i dziećmi zrodzonymi-

⁵⁷ Szereg dyspozycji w omawianej sprawie zawiera Instrukcja w sprawach ekumenicznych wydana przez Sekretariat Jedności Chrześcijan, por. *Secretariatus ad Christianorum Unitatem Fovendam, Directorium ad ea quae a Concilio Vaticano Secundo de re oecumenica promulgata sunt exsequenda*, AAS 59(1967)574-592.

⁵⁸ Por. J. BOGUSIAK, *Praca ekumeniczna w parafii*, „Homo Dei” 37 (1968) nr 2, s. 90-94.

⁵⁹ Por. M. ŻUROWSKI, *Realizacja uprawnień kościelnych w konkretnej rzeczywistości społeczno-kulturalnej*, „Prawo Kanoniczne” 27 (1984) nr 3-4, s. 48-49; TENŻE, *Współuczestnictwo kościelne. Ius ad communionem*, Kraków 1984, s. 254-255.

⁶⁰ Por. W. GÓRALSKI, *Kościelne prawo małżeńskie*, Warszawa 2006, s. 298.

mi z małżeństwa mieszanego. Jednocześnie są oni zobowiązani utrwalac jedność życia małżeńskiego i rodzinnego w takim związku⁶¹. Stąd też dokumenty kościelne zwracają uwagę, aby przy zawieraniu takich małżeństw zostały jasno przedstawione wynikające z wiary obowiązki strony katolickiej, dotyczące swobodnego praktykowania wiary, i płynący stąd obowiązek zatroszczenia się w miarę własnych możliwości o to, aby dzieci zostały ochrzczone i wychowane w wierze katolickiej. Ponadto proboszcz powinien również znać zasady wiary strony niekatolickiej oraz obowiązujące ją przepisy prawne i liturgiczne⁶².

Poszukiwanie zagubionych istotnym zadaniem duszpasterstwa parafialnego

Jak wspomniano, zadania duszpasterskie nie mogą dotyczyć tylko wiernych zainteresowanych sprawami wiary i Kościoła, uczestniczących w życiu wspólnoty parafialnej, ale również wyznawców religijnie obojętnych czy nawet wrogich Kościołowi. W tym duchu prawodawca kościelny zaleca, aby duszpasterstwo parafialne obejmowało również ludzi ochrzczonych, ale niepraktykujących. Proboszcz powinien przede wszystkim poznać sytuacje konkretnych osób i rodzin obojętnych religijnie. Poszczególne przedsięwzięcia duszpasterskie, zwłaszcza rekolekcje i misje parafialne, powinny uwzględnić również tych, którzy z różnych przyczyn pozostają poza Kościołem. Obowiązkiem pasterzy bowiem jest szukanie zagubionych i nawiązywanie ewangelicznego dialogu z niewierzącymi, wątpiącymi czy poszukującymi. Ważną rolę mają tu do spełnienia osobiste, życzliwe kontakty duszpasterza z tymi ludźmi, zwłaszcza z okazji chrztu, ślubu, Pierwszej Komunii

⁶¹ Por. KPK/1983, kan. 1128. Por. także *Instrukcja Episkopatu Polski w sprawie duszpasterstwa małżeństw mieszanych o różnej przynależności religijnej* (2 XII 1982), „Miesięcznik Pastorski Płocki” 68 (1983) nr 3, s. 107-116.

⁶² Por. PAULUS VI, *Motu proprio Matrimonia mixta*, AAS 62(1970)257-265; *Instrukcja Episkopatu Polski w sprawie duszpasterstwa małżeństw o różnej przynależności kościelnej* (11 III 1987), w: C. KRAKOWIAK, L. ADAMOWICZ (opr.), *Dokumenty duszpastersko-liturgiczne Episkopatu Polski 1966-1993*, Lublin 1994, s. 247-262.

Świętej dziecka czy pogrzebu kogoś bliskiego oraz tworzenie dla nich ośrodków katechumenatu⁶³. Obowiązkiem duszpasterzy jest także docierać z orędziem ewangelicznym do tych, którzy wyrzekli się wiary w Boga, stając się ludźmi niewierzącymi. Metodą duszpasterzowania może tu być jedynie cierpliwy dialog, który anonimowe relacje przekształci w więzy osobowe, co może następnie doprowadzić do osobowego spotkania z Bogiem.

Przedmiotem zatroskania duszpasterskiego są ludzie młodzi niedostosowani społecznie, zagubieni egzystencjalnie i narażeni na skutki laicyzacji i patologii społecznych. Bardzo istotnym zadaniem wspólnot parafialnych jest szukanie sposobów ratowania młodzieży ulegającej alkoholizmowi, narkomanii, nikotynizmowi, seksualizmowi itp. Duszpasterze powinni poszukiwać dróg dotarcia do młodzieży zagubionej, wykorzystując zapał jej rówieśników zorganizowanych w parafialnych grupach młodzieżowych. Szczególną troskę duszpasterze powinni okazywać dzieciom rodziców niewierzących lub religijnie obojętnych. Nierzadko dzieci te biorą udział w katechizacji⁶⁴.

Poszukiwanie zagubionych to także domena duszpasterstwa w zakładach penitencjarnych. Odpowiedzialnym za posługę w zakładach zamkniętych jest miejscowy proboszcz, który może się zwrócić z prośbą do biskupa diecezjalnego o mianowanie kapelana. Może się zresztą zdarzyć, co ma niekiedy miejsce, że on sam podejmuje się tej funkcji. W trosce o duchową pomoc przebywającym w zakładach karnych zaleca się zapewnienie stałej opieki duszpasterskiej, celebrowanie w tych miejscach mszy świętych, sumiennie przygotowaną i dostosowaną do słuchaczy homilią, oraz inne formy posługi, zwłaszcza w sakramencie pokuty. Celem tej posługi ma być ułatwienie skazanym powrotu do normalnego życia po wyjściu z więzienia. Do współpracy w tym względzie powinno się zapraszać wiernych świeckich, a zwłaszcza bractwa więzienne czy istniejące w parafii grupy apostołskie wspomagające tę

⁶³ Por. IV Synod Diecezji Tarnowskiej, st. 96 § 1-2; *Aby byli jedno*. II Synod Diecezji Sandomierskiej, st. 342.

⁶⁴ Por. II Synod Diecezji Częstochowskiej, st. 2.3.3; II Synod Diecezji Lubelskiej, st. 664-665; III Synod Diecezji Kieleckiej, s. 158.

posługę poprzez modlitwę, odwiedziny, korespondencję⁶⁵, silne doświadczenie wiary może bowiem zdecydowanie pomóc człowiekowi w osiągnięciu wewnętrznej równowagi⁶⁶.

Coraz bardziej aktualnym problemem są sekty, które stają się atrakcyjne zwłaszcza dla ludzi młodych. Należy przestrzegać przed działalnością tych środowisk odwołujących się często do tradycji wschodnich czy propagujących swoiście rozumianą działalność charytatywną. Pozytywnym przeciwdziałaniem temu niebezpieczeństwu może być nowoczesne duszpasterstwo, wolne od form skostniałych, otwarte na oczekiwania i potrzeby, proponujące odkrycie wiary poprzez małe wspólnoty. Doświadczenia ruchów religijnych i stowarzyszeń katolickich mogą być też użyteczne dla podtrzymania osób zagrożonych i chwiejących się w wierze⁶⁷.

Parafialna działalność charytatywna w służbie Królestwa sprawiedliwości, prawdy i pokoju

Chociaż działalność charytatywna nie jest jedynym ani pierwszym zadaniem funkcjonowania parafii, to jednak czynienie miłosierdzia jest od początku uznawane za jej istotny element. Kościół zawsze przypominał, że miłosierdzie chrześcijańskie jest zarówno prawem, jak i obowiązkiem⁶⁸, a obok misji nauczania i uświęcania jest sposobem urzeczywistniania się w świecie. Posługa miłosierdzia w Kościele ma ponadto wymiar udziału w pasterskiej misji samego Chrystusa. Jak bo-

⁶⁵ Por. Synod Archidiecezji Przemyskiej, st. 116 § 2-4; Poznański Synod Archidiecezjalny, s. 280. Więcej na ten temat por. J. SIKORSKI, *Duszpasterstwo więzienne*, w: R. KAMIŃSKI, B. DROZDŹ (red.), *Duszpasterstwo specjalne*, Lublin 1998; K. BEDYŃSKI, *Duszpasterstwo więzienne w Polsce*, Warszawa 1995.

⁶⁶ Por. JAN PAWEŁ II, *Orędzie na Jubileusz w więzieniach*, Watykan 2000, nr 2.

⁶⁷ Por. *Aby byli jedno*, dz. cyt., st. 489; III Synod Archidiecezji Łódzkiej, art. 284.

⁶⁸ Por. Dekret *Apostolicam actuositatem*, 8. Więcej na ten temat por. W. PRZYGODA, *Funkcja charytatywna Kościoła po Soborze Watykańskim II*, Lublin 1998; S. PAWLIK, *Posługa charytatywna Kościoła w uchwałach polskich synodów po Soborze Watykańskim II. Studium prawno-historyczne*, Wrocław 2006.

wiem nasz Pan sprawuje swoją władzę królewską, oddając się służbie ludziom, tak chrześcijanie znajdują autentyczny sens udziału w królewskości swego Pana, uczestnicząc w Jego duchu i w postawie służby człowiekowi⁶⁹. Oznacza to, że posługa charytatywna nie jest wyjątkowym czy nadzwyczajnym działaniem Kościoła, ale jest integralną częścią szeroko rozumianej pracy duszpasterskiej i praktyczną realizacją funkcji pasterskiej.

Stąd też proboszcz parafii jest zobowiązany, aby troską pasterską otaczał biednych, cierpiących, samotnych, wygnańców oraz przeżywających szczególne trudności. Jako przewodnik wspólnoty parafialnej ma obowiązek otwierać tę społeczność na ludzi, problemy, a nawet na całe obszary cierpienia i niedostatku⁷⁰. Inicjatywy parafii powinny zmierzać do łagodzenia wszelkich przejawów bezrobocia, biedy, niedożywienia, braku lekarstw, pracy, oświaty, ingerować tam, gdzie są zagrożone wartości moralne, religijne, humanitarne, szczególnie w środowiskach skażonych pijaństwem, narkomanią, przestępczością i łamaniem praw ludzkich.

Prawodawca kościelny oczekuje od proboszcza nie tylko jego osobistej wrażliwości na potrzeby i cierpienia braci, ale przede wszystkim takiej organizacji parafii, aby była ona wspólnotą zdolną do skutecznego świadczenia miłosierdzia. Dlatego też jest on zobowiązany do stworzenia odpowiednich struktur parafialnych na rzecz dobroczynności, rozpoznawania rzeczywistych potrzeb na terenie parafii oraz tworzenia finansowych możliwości działalności charytatywnej w parafii. W działaniach na rzecz świadczenia miłosierdzia chrześcijańskiego proboszcz powinien gromadzić wokół siebie świeckich współpracowników. Sprawdzonej płaszczyzną tej współpracy są parafialne zespoły charytatywne⁷¹, złożone z wiernych świeckich, którzy we współpracy z duszpasterzami, w imieniu parafii, podejmują obowiązek świadczenia miłosierdzia spoczywający na całej wspólnotcie.

⁶⁹ Por. JAN PAWEŁ II, Adhortacja apostolska *Familiaris consortio*, 63.

⁷⁰ Por. KPK/1983, kan. 529 § 1.

⁷¹ Por. *Instrukcja Konferencji Episkopatu Polski o pracy charytatywnej*, Warszawa 1986 (mps).

Z kolei przy pomocy wiernych świeckich pracujących w zespołach charytatywnych proboszcz jest w stanie dokładnie się zapoznać z parafią pod kątem zapotrzebowania na działalność dobroczynną. Wińien bowiem mieć rozeznanie środowiska w zakresie potrzeb rodzin wielodzietnych, ubogich, dotkniętych alkoholizmem oraz potrzeb ludzi chorych, starszych czy niepełnosprawnych, samotnie wychowujących dzieci itp. Niektórzy polscy ustawodawcy synodalni zalecają prowadzenie kartoteki osób potrzebujących, która ułatwi dotarcie do właściwych osób, określenie ich sytuacji oraz zarejestrowanie świadczonej pomocy⁷². Prawidłowemu rozpoznaniu potrzeb oraz poszerzeniu możliwości świadczenia pomocy służy współpraca ze wszystkimi, którzy na tym polu mogą być sprzymierzeńcami. Są to najpierw władze państwowe i samorządowe, które z innego względu interesują się problemami społecznymi⁷³, przeznaczają też na te cele znaczne środki społeczne. Bardzo często doświadczenia i wiedza tych instytucji mogą wzbogacić i uzupełnić rozpoznanie parafialne. Ponadto instytucje te prowadząc działalność humanitarną, jako zadanie własne, posiadają odpowiednich pracowników, którzy w ramach swoich codziennych obowiązków zajmują się analizą sytuacji materialnej mieszkańców danych miejscowości.

Świadczenie dobroczynności stwarza problem pozyskiwania środków na ten cel. Biorąc pod uwagę potrzeby rosnące wskutek rozszerzania się obszarów ubóstwa, zachodzi potrzeba wypracowania odpowiedniej metody pozyskiwania koniecznych funduszy. Oprócz własnych tradycyjnych już metod poszukiwania funduszy, np. różnego rodzaju zbiórek do skarbonek, do puszek, na tacę w kościele podczas liturgii czy zbiórek rzeczowych, mogą być stosowane inne metody wspomagania parafialnych działań dobroczynnych. Należy tu zauważyć, że ośrodki władzy państwowej czy samorządowej mają pewne możliwości wspierania charytatywnych przedsięwzięć wspólnoty parafialnej, a także istnieje możliwość korzystania z pomocy różnego rodzaju fundacji.

⁷² Por. II Synod Diecezji Częstochowskiej, st. 2.3.12; II Synod Diecezji Włocławskiej, st. 408; II Synod Diecezji Lubelskiej, st. 314.

⁷³ II Polski Synod Plenarny, st. 55, s. 227.

Miłosierdzie zawsze prowadzi do poszanowania godności człowieka i jego wewnętrznej wartości dostrzeganej w perspektywie jego wiecznych przeznaczeń, stąd też jest ważnym elementem duszpasterstwa parafialnego na rzecz budowania pokoju.

Warto może na zakończenie dodać, że pasterska troska proboszcza ogarnia nie tylko całą parafię, gromadzącą się na zbiorowym słuchaniu słowa Bożego, sprawowaniu sakramentów czy innych formach kultu, ale zmierza również do aktywizacji religijnej poszczególnych środowisk, grup wiekowych czy zawodowych, przez co życie religijne poszczególnych wiernych zyskuje nową jakość oraz intensywność⁷⁴. Praktyka duszpasterska zmierza do wyodrębnienia ze zwyczajnej posługi bardziej specjalistycznych form prowadzenia wiernych do Boga, zgromadzonych wokół zainteresowania rodziną, problemami ludzi młodych, oddanych posłudze liturgicznej, apostołów trzeźwości, chorych i niepełnosprawnych oraz ich rodzin, poszukujących głębszej formacji w stowarzyszeniach i ruchach religijnych. Jest to jednak temat zasługujący na odrębne potraktowanie.

Zakończenie

W podsumowaniu należałoby jeszcze raz przywołać słowa Jana Pawła II, że silne doświadczenie wiary może zdecydowanie pomóc człowiekowi w osiągnięciu wewnętrznej równowagi, czyli pokoju serca. Podstawowym zadaniem i celem duszpasterstwa parafialnego jest właśnie doprowadzanie ludzi do doświadczenia wiary. To jest właśnie to, co miał na myśli papież Jan XXIII, gdy pisał, że nie będzie pokoju w powszechnej społeczności ludzkiej, jeśli nie zakorzeni się on głęboko w sercu każdego człowieka, tzn. jeśli każdy nie zechce we własnym wnętrzu porządku nakazanego przez Boga⁷⁵. Dążenie do pokoju jest rzeczą tak wspianą i wzniosłą, że człowiek, nawet najlepszej woli, nie jest w stanie tego dokonać, opierając się na własnych siłach. Koniecz-

⁷⁴ Por. H. WISTUBA, *Wspólnota parafialna*, Olsztyn 1983, s. 13.

⁷⁵ Por. Encyklika *Pacem in terris*, 165.

na jest pomoc samego Boga, aby społeczność ludzka stała się możliwie najlepszym odbiciem królestwa Bożego⁷⁶. Całe duszpasterstwo parafialne właśnie ku temu zmierza i na taki cel jest ukierunkowane.

Parish ministry as a way of building peace

Summary

Parish ministry is an organized religious activity of the Church which consists of serving believers with proclaiming God's Word, celebrating Eucharist, administering others sacraments. Within the Church believers enter into personal interactions, they help one another, and confessing their faith, they bear witness of God's Good News to unbelievers. As an organized activity within the Church, it has to be regulated with proper legal acts.

Parish ministry involves lots of particular activities on the above mentioned fields which are directed towards building parish community. An immediate consequence of parish ministry is a reconciliation with God, unity of the believers and any person of good will. Strong experience of one's faith can be helpful to other persons to gain peace in their hearts. Every believer must be a spark of light, a centre of love amidst his follow men. And he will be this all the more he lives in communion with God, and the more he achieves peace within his heart. Peace in one's heart is a condition of peace within families and between nations.

Ks. dr hab. Józef Wroceński, sercanin (ur. 1952); profesor nauk prawnych w zakresie prawa kanonicznego Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie. W latach 1999-2005 prodziekan, a w latach 2005-2012 dziekan Wydziału Prawa Kanonicznego UKSW; kierownik Katedry Ustroju Kościoła. Specjalista z zakresu kanonicznego prawa osobowego; zajmuje się również strukturą wewnętrzną Kościoła i jego relacjami z państwem. Autor licznych publikacji; promotor ponad sześćdziesięciu prac licencjackich i siedmiu prac doktorskich, promotor w kilkunastu otwartych przewodach doktorskich.

⁷⁶ Por. tamże, nr 168.